

Валентина Марочкіна — дослідниця степових фаун

Євген Агризков, Володимир Тімошенков¹

Амудар'їнський державний природний заповідник (м. Сейді, Туркменістан)
Національний природний парк «Гомільшанські ліси» (м. Зміїв)
¹*e-mail: v.timoshenkov@gmail.com; orcid: 0000-0003-3374-5917*

AGRIZKOV, E., V. TIMOSHENKOV. Valentina Marochkina, a researcher of steppe fauna. — The researcher was a graduate of Donetsk University (1982–1987). She developed a wide range of research activities in the study of mammals in protected areas in eastern Ukraine. She prepared several descriptions of the composition of the fauna and the structure of small-mammal communities in natural reserves of Luhansk and Donetsk oblasts. In 1987, she found a job in the Amu Darya Reserve (Turkmenistan), where she continued to work as a researcher, from 1990 as deputy director for science, and from 1994 as head of the scientific department. She authored over 60 scientific and 86 popular science publications. She was a passionate advocate of wildlife protection and a member of various scientific societies.

Біографічні деталі

Марочкіна Валентина Вікторівна народилася 20 лютого 1965 року в місті Зугрес Донецької обл., в сім'ї машиніста тепловоза та шкільної вчительки. З дитинства захоплювалася тваринами й після закінчення середньої школи поступила в 1982 р. на біофак Донецького державного університету. Час навчання в ДДУ став часом найактивніших її досліджень ссавців у заповідниках сходу України. З 1987 по 2011 р. працює в Амудар'їнському заповіднику, перші три роки — як науковий співробітник.

З 1990 р. — заступник директора заповідника з наукової роботи, з 1994 р. — керівник наукового відділу. У 1997 р. вступила до аспірантури, але того року АН і ВАК Туркменістану розформували. 2008 р. їх роботу поновлено, і Валентина Вікторівна стала аспіранткою Національного інституту пустель, рослинного та тваринного світу. У кінці 2011 р. вона представила дисертацію, проте важка хвороба завадила захисту. 19.04.2012 р. її не стало.

Рис. 1. Валентина Марочкіна. На обліку тварин в Амудар'їнському заповіднику 22.04.2009. Фото Є. Агризкова.

Ключові доробки в теріології

Проявила значні успіхи в студентські роки, протягом яких (1982–1987) активно досліджувала гризунів Донеччини¹. Вивчала дрібних ссавців на територіях заповідників ділянок «Хомутовський степ», «Кам'яні могили», «Провальський степ» та «Стрільцівський степ», заказника «Крива коса». Брала участь в обліку бобрів на річці Чорний Жеребець (Донецька обл.).

За матеріалами досліджень дрібних ссавців підготувала дві статті «Видовий склад та чисельність хом'якових у степових заповідниках південного сходу України» (рос.), представлену на конференції «Хом'якові фауни України» (Марочкина 1987), та «Матеріали щодо чисельності та поширення гризунів південного сходу України» (рос.), представлену в матеріалах конференції «Динаміка популяцій дрібних ссавців» (Марочкина & Тимошенко 1990). Подальші зміни в житті перекинули її до природних заповідників Туркменістану, проте архів матеріалів з обліками тих років дослідниця зберегла і передала до відділу популяційної екології Інституту зоології АН УРСР.

Подальші (з 1987 р.) дослідження, розгорнуті в Амудар'їнському заповіднику, були спрямовані на інвентаризацію фауни та моніторинг всіх хребетних. Особливу увагу приділяла роботі з відновлення чисельності бухарського оленя та низки інших «червонокнижних» видів. У цей період дослідниця цілком відмовилася від традиційних пасток Геро і перейшла на заощадливі методики досліджень й обліку фауни (живоловки, пелетки тощо).

Припинення у 1987–2008 рр. наукової діяльності в Туркменістані (закриття АН) не охолодило її сласного дослідницького напорю. За цей час нею за результатами поточних досліджень опубліковано більше ніж 60 наукових праць, присвячених складу фауни, розповсюдженню та чисельності звірів та інших груп наземних хребетних Амудар'їнського заповідника. Основними з них вважаються: «Матеріали щодо хижих ссавців Східного Туркменістану» (Marochkina 1995), «Матеріали з поширення сліпачків (*Ellobius*) у Східному Туркменістані» та «Сліпачки (*Ellobius*) Східного Туркменістану» (Марочкина 1996a–b), «Результати стеження за динамікою чисельності дрібних ссавців Східного Туркменістану» (Марочкина 2004) та ін.

Інтереси Валентини Вікторівни при роботі в Туркменістані не обмежувалися територією заповідника, а поширювалися на всю долину Амудар'ї. Дослідниця прагнула вивчати всі групи хребетних тварин, але улюбленим об'єктом були ссавці, надто гризуни.

Рис. 2. На привалі з колегами під час експедиції по Амудар'ї, 3.11.2006. Фото Н. Соколовой.

¹ Вже з II курсу університету мала дозвіл на індивідуальні практики під керівництвом Л. І. Тараненка, спочатку в Ямпільському лісництві, надалі і в інших місцях.

Валентина Марочкіна є автором низки нарисів про загрожені види ссавців для II та III видань Червоної книги Туркменістану (1999, 2011). У 2000–2008 рр. вона була учасником проекту WWF щодо бухарського оленя.

Чесноти, захоплення, суспільна робота, відзнаки

Під час навчання в університеті входила до Дружини охорони природи, де працювала в секторі «Фауна», брала участь в обліку птахів, вивчала методи обліку бобрів і організовувала такі обліки за участі Дружини. Щонеділі виїжджала до одного з заповідних об'єктів, вивчала тваринний світ таких ділянок і брала участь у роботі зі створення нових заповідних об'єктів, зокрема, збирала даних для обґрунтування заповідника «Крейдяна флора».

Утримувала у домашньому віварії гризунів, які цікавили її у науковому плані — різні види піщанок, сліпачки, за якими вона вела спостереження. Любила фантастику, читала її «запоєм». Любила поезію і сама писала вірші.

Валентина Вікторівна виконувала всі міжнародні проекти, що стосувалися заповідника, в рамках WWF, Birdlife International та UNDP. Вона була пристрасним пропагандистом охорони тваринного світу, членом багатьох наукових і природоохоронних товариств, у газетах Туркменістану опублікувала 86 статей. За активну працю В. В. Марочкіна у 2011 р. нагороджена медаллю «20 років Незалежності Туркменістану».

Література

- Марочкіна, В. В. 1987. Видовой состав и численность хомяковых в степных заповедниках юго-востока Украины. В кн.: *Хомяковые фауны Украины: фаунистика, систематика, экология и практическое значение. Часть 3*. Киев, 3–6. (Серия: Ин-т зоол. АН УССР, Препринт; № 87.8).
- Марочкіна, В. В., В. А. Тимошенко. 1990. Материали по численности и распространению грызунов юго-востока Украины. *Динамика численности грызунов в некоторых регионах Украины*. Киев, 10–16. (Серия: Ин-т зоол. АН УССР, Препринт; № 90.15).
- Марочкіна, В. В. 1996a. Материали по распространению слепушонов (Rodentia, Ellobius) в Восточном Туркменистане. *Зоологический журнал*, **75** (11): 1722–1728.
- Марочкіна, В. В. 1996b. Слепушонки (Rodentia, Ellobius) Восточного Туркменистана. *Известия АН Туркменистана*, **5**: 42–49.
- Марочкіна, В. В. 2004. Результаты слежения за динамикой численности мелких млекопитающих Восточного Туркменистана. *Аридные экосистемы*, **10** (21): 62–69.
- Marochkina, V. V. 1995. Materials on carnivorous mammals of Eastern Turkmenistan. *Lutroala*, **5**: 20–23.

АГРИЗКОВ, Е., В. ТИМОШЕНКОВ. Валентина Марочкіна — дослідниця степових фаун. — Дослідниця є випускницею Донецького університету (1982–1987), під час навчання в якому розгорнула широку дослідницьку активність із вивчення ссавців заповідних територій сходу України. Підготувала декілька описів складу фауни і структури угруповань дрібних ссавців у природних заповідниках Луганщини та Донеччини. У 1987 р. знайшла роботу в Амудар'їнському заповіднику (Туркменістан), де працювала надалі як науковий співробітник, а з 1990 р. — заступник директора по науці, з 1994 р. — керівник наукового відділу. Автор понад 60 наукових і 86 популярних публікацій. Вона була пристрасним пропагандистом охорони тваринного світу, членом багатьох наукових товариств.